

УДК 81'25:81'255.4

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-5\(47\)-1689-1703](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-5(47)-1689-1703)

Приймак Алла Миколаївна кандидат філологічних наук, доцент кафедри слов'янської і германської філології та перекладу, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, <https://orcid.org/0009-0006-2166-2769>

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТРАТЕГІЇ ВІДТВОРЕННЯ ДОМІНАНТ ХУДОЖНЬОГО, НАУКОВОГО І ДІЛОВОГО ТЕКСТІВ

Анотація. У сучасних умовах активного ділового, наукового, культурного обміну між країнами і людьми питання якості перекладених текстів різних функціональних стилів і жанрів має важливе значення й ставить перед сучасними спеціалістами серйозні завдання. Пошуком доведено, що переклад вимагає комплексного підходу до відтворення лексико-семантичного наповнення тексту, стилістичного тла, часової та культурної дистанції, специфіки мовлення та індивідуальних особливостей авторської манери викладу думок. Тому перекладач виступає не ретранслятором знаків і сигналів мови, а повноцінним співавтором, чия художня чутливість, фахова й галузева обізнаність і мовна обдарованість визначають якість кінцевого результату.

У статті розглядаються ключові виклики, що постають перед перекладачем у процесі роботи з художніми прозовими, поетичними та науково-діловими текстами. Проаналізовано відтворення при перекладі специфіки стилістичних засобів (епітетів, порівнянь, авторських неологізмів, повторів, гри слів, іронії, діалектизмів тощо) в їхньому взаємозв'язку і взаємодії з оригінальним задумом автора, збереження його ідіостилю, культурно-історичної дистанції тощо. Значну увагу приділено проблемі «неперекладності» в поезії, механізмам формально-смыслового перекладацького експериментування та творчого характеру рішень перекладача. Розглянуто концепції еквівалентності, прагматичної адаптації та перекладацьких трансформацій у їх застосуванні до різножанрових творів.

Окреслено основні підходи до збереження в перекладі естетичної, емоційної та когнітивної функцій текстів оригіналу. У статті підкреслюється роль фахової термінологічної компетентності, жанрових засад цільової культури та особистісних якостей перекладача в науковому й діловому дискурсах. Окремо сказано про роль машинного перекладу в

сучасній перекладацькій практиці і межах креативності людини в епоху штучного інтелекту.

Ключові слова: художній переклад, поетичний переклад, науково-діловий переклад, авторський стиль, неперекладність, стилістичні засоби, еквівалентність, діалектизми, терміни, перекладацькі виклики.

Pryimak Alla Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Slavic and Germanic Philology and Translation, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, <https://orcid.org/0009-0006-2166-2769>

TRANSLATION STRATEGIES FOR RENDERING THE DOMINANT FEATURES OF LITERARY, SCIENTIFIC, AND BUSINESS TEXTS

Abstract. In the contemporary context of intensive business, academic, and cultural exchange between nations and individuals, the quality of translated texts across various functional styles and genres has become a matter of considerable importance, posing serious challenges for modern specialists. Research has demonstrated that translation requires a comprehensive approach to rendering the lexical-semantic content of a text, its stylistic register, temporal and cultural distance, speech specificity, and the individual characteristics of the author's manner of expression. Accordingly, the translator functions not merely as a transmitter of linguistic signs and signals, but as a full-fledged co-author whose artistic sensibility, professional and domain expertise, and linguistic giftedness determine the quality of the final result. The article examines the key challenges facing the translator when working with literary prose, poetry, and academic-business texts. It analyses the rendering, in translation, of stylistic devices – epithets, similes, authorial neologisms, repetitions, wordplay, irony, dialectalisms, and others – in their interrelation and interaction with the author's original intent, the preservation of their idiostyle, and the cultural-historical distance involved. Considerable attention is given to the problem of “untranslatability” in poetry, the mechanisms of formal-semantic translational experimentation, and the creative nature of the translator's decisions. The article examines the concepts of equivalence, pragmatic adaptation, and translational transformations as applied to works of different genres. It outlines the principal approaches to preserving the aesthetic, emotional, and cognitive functions of source texts in translation. The article further emphasises the role of professional terminological competence, the generic conventions of the target culture, and the personal qualities of the translator in scientific and business discourse. Separate consideration is given to the role of machine translation in contemporary

translation practice and to the boundaries of human creativity in the age of artificial intelligence.

Keywords: literary translation, poetic translation, academic-business translation, authorial style, untranslatability, stylistic devices, equivalence, dialectalisms, terminology, translation challenges.

Постановка проблеми. Переклад як форма міжкультурної комунікації постійно під увагою мовознавців, літературознавців, перекладачів та інших галузевих фахівців. В умовах активізації ділового, наукового, культурного обміну між країнами і людьми питання якості перекладених текстів різних функціональних стилів і жанрів має неабияке значення й ставить перед сучасними спеціалістами завдання збереження культурної і автентичної специфіки оригінального художнього тексту, відтворення ідіостилу автора, адекватний переклад термінологічних систем тощо. Тому глибока міжкультурна компетентність і розвинута ерудиція перекладача є обов'язковою умовою успішної перекладацької діяльності.

Художній, науковий і діловий переклади є різними галузями перекладознавства, тому фахівець вирішує завдання, які не мають універсальних стратегій. Так, художній переклад передбачає відчуття нюансів авторського стилю викладу думок, емпатії, образної системи твору. Переклад наукових і ділових текстів потребує бездоганної термінологічної точності, глибоких предметних і галузевих знань. Проте усі ці стилістично-жанрові різновиди виконують спільне завдання: забезпечують смислову та комунікативну еквівалентність перекладеного тексту і його оригіналу.

Попри стилістичну й жанрову відмінність різних видів текстів, усі вони об'єднані неможливістю буквального перекладу змісту твору з однієї мови на іншу. Художні тексти містять різноманітні експресивні засоби й прийоми, мовленнєві форми, фігури тощо, що вимагає від перекладача одночасного вирішення кількох завдань: збереження авторського стилю, точного відтворення змісту, смислів, підтекстового й прагматичного наповнення твору, його емоційного забарвлення [1]. Таке завдання кожного разу вимагає індивідуального й творчого підходу перекладача. Виникає внутрішня антиномія перекладацького процесу: відтворення з максимальною точністю тексту оригіналу і водночас природність та повноцінність перекладеного матеріалу.

Художній переклад поезій додатково ускладнюється відтворенням ще й звукової організації тексту (ритму, рими, алітерацій, асонансів тощо). Виникає дискусійна проблема перекладності/неперекладності: чи може поетичний твір бути повністю адекватним перекладом, чи він буде новотвором, підробкою оригіналу.

Науковий і діловий переклади, навпаки, потребують точного відтворення термінологічного апарату, дотримання суворих жанрово-стилістичних параметрів, тому креативність і вольності в перекладі таких текстів неприпустимі [2]. Тут теж перекладач стикається із серйозними викликами: розбіжності в термінологічних системах різних мов, відсутність усталених еквівалентів, особливо для нових понять, юридична специфіка термінів та інше вимагають глибоких спеціальних знань, аналітичного та методологічно обґрунтованого підходу.

Актуальність пошуку зумовлена суспільним запитом на якісний переклад у різних галузях і, одночасно, недостатньою теоретичною розробленістю механізмів відтворення стилістичних доміант у різних типах текстів. Крім того, розширення сфер застосування фахового перекладу, а також реформа системи освіти потребують чіткого окреслення компетентностей, специфічних для кожного різновиду перекладу, що вимагає нових підходів до підготовки перекладачів.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз основних викликів, що постають перед перекладачем у процесі роботи з художніми прозовими, поетичними та науково-діловими текстами, й запропонувати деякі перекладацькі стратегії щодо адекватного відтворення оригінального твору цільовою мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя художнього перекладу в українській науці закладено в працях М. Рильського, В. Коптілова та Г. Кочура. Вони обстоювали принцип творчого підходу до перекладу і наголошували на необхідності збереження індивідуального стилю автора [2]. Зокрема Г. Кочур, розглядаючи художній переклад як форму мистецтва, зазначав, що перекладач, по-перше, є художником, а по-друге, – мовним посередником. В. Коптілов говорив про переклад як про «другий оригінал», народжений у творчому діалозі двох культур і двох художніх світоглядів. Р. Зорівчак у своїй монографії розробила проблему реалій у художньому перекладі та способи їх передачі засобами мови [3]. Запропонована нею класифікація реалій і перелік прийомів їх відтворення, а саме: транскрипція, транслітерація, калькування, описовий переклад тощо й досі широко використовуються перекладачами-практиками. Особливо цінним є аналіз фразеологічних одиниць, переклад яких потребує врахування лінгвістичного та екстралінгвістичного контекстів [4]. І. Корунець обстоює принцип адекватності перекладу твору оригіналу в нерозривній єдності максимальної повноти його змісту, форми й функцій [1]. Фундаментальний внесок щодо поетичного перекладу здійснив чеський науковець Ї. Левий. У своїй праці «Мистецтво перекладу» він обґрунтував двоїсту природу перекладу як наукової дисципліни й

художньої практики. Дослідник наголошував, що перекладач – не звичайний знавець мов, а митець, який має художню інтуїцію і тонку чутливість до слова. Проблему «неперекладності» поетичного тексту дослідив У. Еко, котрий наголошував: будь-який переклад є результатом переговорів між автором, перекладачем і читачем. Він увів поняття «перекладацьке рішення», маючи на увазі свідомий вибір між можливими при перекладі варіантами, наполягав на тому, що жоден з них не може бути ідеальним, бо переклад завжди є компромісом між втратою і набутком. [5]. Д. Дюришин стверджував, що поетичний переклад функціонує як механізм міжкультурного збагачення і впливає на розвиток літератури. В. Бенямін у праці «Завдання перекладача» висловив ідею, яка викликала численні дискусії: справжній переклад не має на меті відтворити зміст оригіналу. Його мета – виявити «мовну спорідненість», що єднає всі мови на глибинному рівні [6]. Ця концепція суттєво вплинула на теорію поетичного перекладу, дала поштовх по-новому осмислити процес перекладу як вияв самостійного художньо-творчого акту.

Науково-технічний і діловий переклад має менш тривалу традицію теоретичного осмислення, проте науковцями і перекладачами напрацьовано власну методологію. Дослідження вітчизняних науковців показали, що якісний переклад указанного дискурсу залежить від поєднання лінгвістичної компетентності з фаховими знаннями предметної галузі. Так, хорватська дослідниця С. Шарчевич стверджує, що юридичні тексти є особливим видом фахового дискурсу з власним жанровим розмаїттям, тому їх переклад вимагає від фахівця як мовної, так і юридичної компетентності [7]. В. Карабан розглянув найважливіші перекладацькі проблеми, пов'язані з відтворенням одиночних термінів і термінологічних словосполучень, пасивних конструкцій, різних зворотів, типових для наукового стилю англійської мови і не властивих відповідному стилю української мови [8]. П. Ньюмарк виокремив точність як головний критерій якості фахового перекладу текстів ділового стилю [9].

Виклад основного матеріалу дослідження. Переклад художнього прозового тексту вимагає прийняття до уваги щонайменше трьох контекстуальних аспектів: вузького контексту (безпосереднє оточення слова чи звороту), широкого контексту (увесь твір) та позатекстового контексту (літературна традиція, біографія автора, хронологічні риси тощо).

Серед ключових викликів при перекладі художніх текстів, хронологічно віддалених від сучасної епохи, є відтворення темпоральної дистанції. Перекладаючи твори минулих епох, фахівець зобов'язаний уникати в перекладі сучасних слів і виразів, що не вживалися в часовий проміжок, відображений в оригіналі [1]. Це вимагає глибокого знання мови,

історії, культури як вихідної, так і цільової мов. Передача часової дистанції балансує між двома небезпечними крайнощами. З одного боку, надмірна архаїзація перекладу може зробити його незрозумілим для сучасного читача й перетворити художній твір на історичний документ, можливо, цікавий для лінгвістів чи істориків, але недоступний нашому сучаснику. З іншого боку, надмірне осучаснення, без перебільшення, знищує атмосферу епохи, позбавляє твір автентичних культурних ознак і хронологічного виміру. Тому слід уникати новітніх слів, концептів і синтаксичних конструкцій, що не вживалися в часовий проміжок, відображений в оригіналі. Вживання анахронічної лексики руйнує стилістичну цілісність твору й може дезорієнтувати читача. Оптимальне рішення зазвичай полягає у введенні помірної кількості архаїзмів і стилізованих мовленнєвих форм, достатніх для відчуття епохи та не ускладнюючих сприйняття перекладеного твору. Тому перекладач постійно корелює часовий вимір епох, балансує між авторською оригінальністю й доступністю.

Не менш важливим завданням є відтворення ознак літературного напрямку. Автори творили в рамках певних літературних традицій: романтизму, сентименталізму, імпресіонізму, модернізму, і кожен з напрямів мав власну систему художніх засобів і чітко окреслені стилістичні параметри. Перекладач, що не знає цих систем, ризикує нівелювати саму стилістичну природу тексту. Так, романтичний твір вимагає піднесеного лексичного реєстру, символічної образності, пристрасної ліричності. Сентиментальний тяжіє до підвищеної емоційності й чуттєвості.

Імпресіоністичний відзначається фрагментарністю та асоціативними образами. Перекладач, не ознайомлений з нормами й традиціями відповідного напрямку ризикує відтворити стилістично нейтральний текст, позбавлений рис, що визначають мистецьку ідентичність оригіналу, та перетворити романтичну піднесеність на нейтральну описовість, а імпресіоністичну фрагментарність передати як зв'язну оповідь.

Звичайно, найскладнішим перекладацьким викликом є адекватне відтворення індивідуального авторського стилю. Цей виклик вимагає проведення повного стилістичного аналізу оригінального твору із визначенням його характерних рис: особливостей синтаксичних уподобань, лексичного складу, ритмічної організації тексту, характерних тропів та типових мовленнєвих форм і шаблонів тощо [1, 10, 11]. Без такого аналізу перекладач ризикує переповісти текст, відштовхуючись від власного стилю, можливо, цілком якісного і цікавого, але такого, що не відтворюватиме неповторну манеру автора оригіналу. Наприклад, впізнаваний стиль Е. Хемінгуея визначається лаконічними синтаксичними конструкціями, мінімумом метафор, повторами простих речень, використанням побутової

лексики. Якщо перекладач «прикрашатиме» цей стиль синонімами, складною синтаксичною будовою речень тощо, то фактично знищить самобутність ідіостилю Е. Хемінгуей. Переклади Дж. Джойса, навпаки, потребують протилежного підходу, адже перекладачеві треба адекватно відтворити складний потік свідомості, мовленнєву гру, багатопланові алюзії тощо. Тому ознакою високого фаху і майстерності перекладача є розуміння принципової різниці між ідіостилями різних авторів і вміння підпорядковувати їм власні перекладацькі знання й навички

Подібною до проблеми відтворення авторського стилю є переклад діалектів, специфічних місцевих слів, а також соціолектів, які є носіями не лише лінгвістичної, а й соціокультурної інформації. Територіальні і соціальні діалекти окреслюють регіональне походження персонажа, його соціальний статус, освітній рівень, ставлення до нього оточення, збагачують авторське мовлення додатковими смислами та естетичними відтінками, відтворюють колорит середовища, виконують стилістичну та естетичну функції [1].

У перекладацькій практиці вироблено кілька підходів до перекладу таких лексем:

- 1) заміна діалекта зрозумілим розмовним словом або просторіччям;
- 2) добір умовного діалекту-замінника;
- 3) відтворення соціальної маркованості слова іншими засобами (специфічний синтаксис, просторічна лексика, скорочення та інші).

Жоден із цих способів «не є ідеальним: перший призводить до втрати регіональної специфіки, другий може звучати штучно, третій потребує надзвичайно тонкого мовного чуття» [8, с. 112]. Невдалі заміни можуть призвести до суттєвого порушення авторського стилю і смислового наповнення уривку або й усього твору, адже зникає зв'язок з конкретною регіональною культурою, нейтралізуються характерні особливості мовлення персонажів і «голос» оповідача. Натомість діалекти і соціолекти можна передати засобами цільової мови завдяки творчому залученню стилістично маркованої лексики, якщо такий вибір узгоджується із загальним художнім задумом автора і не порушує стилістичне тло твору.

Схожим за складністю викликом є переклад авторських неологізмів (оказіоналізмів), які він творить за продуктивними словотворчими моделями своєї мови і яких немає в жодному словнику. На відміну від загальнономовних неологізмів, okazіональні авторські новотвори є унікальними елементами його ідіостилю, адже створені саме задля передачі неповторних семантичних відтінків, гри слів, каламбурів, культурної алюзії. У перекладача є вибір: відтворити неологізм за існуючими моделями цільової мови, що вимагає власної словотворчої компетентності, або

вдатися до описового звороту, який може змінити тональність і стилістичну неповторність оригіналу [12]. Оптимальним, як правило, є перший підхід, оскільки зберігає творчий потенціал тексту. Але цей варіант також і найбільш ризикований, бо може бути невдалим чи незрозумілим.

Епітет у художньому тексті майже не буває нейтральним, адже транслює авторську оцінку, емоційний стан персонажа, символічний підтекст тощо.

При перекладі іноді складно відтворити нестандартний авторський епітет, і перекладач добирає більш звичний відповідник, що неминуче призводить до стилістичного спрощення тексту. Навпаки, слід прагнути до пошуку адекватного епітета, який у системі цільової мови виконує ту ж саму функцію, навіть якщо формально він відрізняється від оригінального. Принцип стилістичної рівноцінності, а не формальної тотожності, є тут ключовим.

Гра слів (каламбур) – ще один із серйозних викликів перекладу, оскільки ґрунтується на специфічному збігу або подібності звучання слів чи їх форм при відмінності значень [13]. Перекладач може вдатися до трьох основних стратегій:

- 1) відтворення каламбуру за допомогою іншої мовної гри засобами цільової мови;
- 2) заміна словесного каламбуру описом ситуації;
- 3) відмова від гри слів у певному епізоді тексту.

Жодна із цих стратегій не ідеальна, вибір залежить від конкретного контексту, авторських інтенцій, креативності й фаховості перекладача.

Особливої уваги при перекладі потребує такий стилістичний прийом як іронія, адже її інтерпретація читачем значною мірою залежить від культурного контексту. Те, що в одній культурі є сигналом іронічного, в іншій може бути сприйняте буквально і навіть образливо. Тому перекладач, щоб забезпечити адекватне сприйняття тексту читачем цільової культури, іноді змушений посилювати інтонаційні або лексичні маркери іронії, навіть якщо в оригіналі вони були ледь помітними і окремо не акцентувалися автором твору.

Отже, когнітивна функція художнього тексту цілком підпорядкована естетичній. Вона реалізується через різноманіття експресивних засобів: епітети, порівняння, okazionalizmi, різного роду повтори, гру слів, іронію, ритміку, структурну організацію прози, діалектизми, жаргонізми тощо. Кожен із цих засобів виконує не лише семантичну, а й стилістичну, емоційну та культурну функції, і кожен постає перед перекладачем як окрема перекладацька проблема чи виклик, що потребує індивідуального вирішення.

Однією з найскладніших форм перекладацької діяльності є поетичний переклад. Поезія вважається результатом мовленнєвої художньої творчості найвищого рівня. Вона поєднує змістову, емоційну, ритмічну та звукову організацію тексту. На відміну від художнього прозового тексту, де форма певною мірою відокремлена від змісту, в тексті поетичному вони неподільні, адже зміна форми (ритм, рима, метрика, навіть довжина рядка) обов'язково трансформує зміст. Перекладач поетичного твору має передати всю повноту ідейно-естетичної тональності оригіналу, зберегти його художні образи, а там, де можливо, відтворити й вихідну форму. Збереження форми важливе не лише з естетичних міркувань: форма надає перекладеній поезії упізнаваності, знайомить читача з відповідною культурою і національними реаліями й традиціями, в рамках якої створено поезію [1, 2]. Саме тому в перекладах сонетів Вільяма Шекспіра, од Горація чи віршів Івана Франка їхні автори прагнули зберегти жанрову форму засобами інкультурації.

Сучасна поезія часто характеризується експериментальністю, використанням нестандартних граматичних конструкцій, авторських неологізмів та асоціативних образів, що значно ускладнює процес перекладу.

Основними викликами поетичного перекладу є:

- передача ритму і рими;
- відтворення звукової організації;
- збереження образності;
- передача емоційного впливу;
- адаптація культурних алюзій.

При перекладі поетичних творів особливої гостроти набуває проблема неперекладності. Поняття перекладності/неперекладності є одним із центральних у сучасному перекладознавстві. Неперекладними можуть виявитися окремі мовні явища, пов'язані з культурними особливостями, грою слів, ритмікою або специфічною звуковою організацією тексту. Особливо гостро проблема неперекладності постає саме в поетичному перекладі.

Поезія характеризується високою концентрацією художніх засобів, багатозначністю образів, ритмомелодикою та фонетичною організацією» [5]. У багатьох випадках неможливо одночасно повністю зберегти зміст, риму, ритм і стилістичні особливості оригіналу.

Проте неперекладність не означає неможливості перекладу загалом. Вона лише свідчить про необхідність творчого підходу та використання необхідних перекладацьких трансформацій. Саме перекладач стає спів-автором тексту, який адаптує художній твір до іншого мовно-культурного середовища.

Неперекладними виявляються ті сторони «звукової та ритмічної організації тексту, в яких відбивається специфіка мови оригіналу, що суттєво відрізняється від мови перекладу» [1]. Силабо-тонічна система класичної англійської або французької поезії не відтворюється органічно засобами тих мов, де кількість складів у слові є більш варіативною. Квантитативна система давньогрецького вірша, побудована на чергуванні довгих і коротких складів, практично не має аналогів у сучасних мовах із фіксованим наголосом. Водночас, ця неперекладність є не глухим кутом, а стимулом до творчого експерименту. Перекладачі вдаються до різноманітних стратегій:

1. метризації, яка є способом відтворення ритмічного малюнка іншою метричною схемою;

2. верлібризації, яка є способом переходу від віршованої форми до вільного вірша;

3. компенсації, яка допомагає зберегти загальний зміст і емоційну тональність поезій, коли неможливо передати конкретну одиницю мови оригіналу тими ж засобами в мові перекладу (компенсування втраченого елемента в іншому фрагменті тексту або за допомогою інших засобів).

Ступінь творчого начала при вирішенні таких завдань суттєво зростає, а результати експериментальних перекладів можуть реально збагатити поетичне мовлення цільової культури, додаючи нові форми й образи. Особливої уваги потребує переклад класичних жанрових форм (сонет, ода, елегія, балада, поема, хайк тощо). Кожна з форм належить до певного жанру, має власну тематику, будову, конфлікт, мовний стиль і тональність, обсяг, систему асоціацій і читацьких уподобань, сформованих у рамках певної культури. Відтворюючи таку форму засобами іншої мови, перекладач одночасно зберігає і трансформує ці жанрові ознаки, пропускаючи їх через власну мовну картину світу і культурні традиції. Саме в такому процесі перекладач стає не лише мовним посередником, а й учасником діалогу культур.

Отже, неперекладність не означає неможливості перекладу загалом. Вона лише свідчить про необхідність творчого підходу та використання перекладацьких трансформацій. Саме перекладач стає співавтором тексту, який адаптує художній твір до іншого мовного і культурного середовища.

При перекладі художнього тексту для досягнення еквівалентності перекладач нерідко вдається до трансформацій, свідомо змінюючи форму або зміст вихідного тексту. Трансформації допомагають адаптувати текст до норм цільової мови й зберегти його функціонально-стилістичні характеристики. Перекладацькі трансформації є необхідним інструментом міжмовної адаптації, оскільки мови відрізняються не лише лексично й

граматично, але й культурно. У художньому перекладі трансформації мають творчий характер і підпорядковані художньому завданню. Перекладач може свідомо відступати від буквального відтворення тексту заради природного, органічного його «звучання» чи адекватного стилістичного ефекту. У перекладі наукового характеру трансформації носять суто технічний характер і зумовлені структурними відмінностями мов, а не художніми міркуваннями. Відтворення спеціальних термінів у ділових та наукових текстах полягає в тому, що вони використовуються в комунікації як загальноновживані одиниці з фаховою фіксацією значення [1, 8]. На відміну від полісемантичних слів загальноновживаної лексики, термін має точно визначений денотат, і будь-яке відхилення від нормативного еквівалента здатне спричинити серйозну фактичну помилку. Якість перекладу ділових та наукових текстів залежить не лише від глибокого знання обох мов, а й від загального розуміння предметної галузі, що вимагає від перекладача постійного розвитку, поглиблення фахових знань через ознайомлення з галузевими статтями, підручниками, довідниками, міжнародними стандартами та спеціалізованими термінологічними базами даних. Формування та постійне оновлення власних термінологічних глосаріїв є невід'ємною складовою роботи сучасного фахового перекладача наукової і ділової літератури.

Слід наголосити, що деякі сфери ділового та наукового перекладу, окрім мовної й предметної компетентностей, висувають додаткові вимоги до особистісних якостей фахівця. Так, переклад юридичних текстів потребує конфіденційності та абсолютної точності формулювань, адже неточне слово в контракті або судовому рішенні може мати правові наслідки [1; 7].

Переклад медичних текстів вимагає не лише термінологічної точності, а й коректних формулювань, щоб не завдати шкоди пацієнтам.

Фінансовий та біржовий переклади передбачають стресостійкість і здатність до роботи в жорстких психологічних і часових рамках тощо.

Тому вкрай важливим аспектом наукового і ділового перекладів є дотримання жанрово-стилістичних норм, прийнятих у цільовій культурі. Ділове листування, науковий реферат, патент, медична інструкція – кожен із цих жанрів має власні конвенції щодо структури, лексичного наповнення, граматичних ознак і синтаксичної будови. Перекладач, який ігнорує ці норми й правила, ризикує створити текст, граматично правильний, але прагматично неадекватний, такий, що не відповідає очікуванням у цільовій культурі.

Насамкінець коротко скажемо про машинний переклад і незамінність мізків людини, її креативних здібностей і надзвичайної адаптогенності.

В умовах стрімкого розвитку різноманітних систем машинного перекладу перед сучасним перекладознавством постає ще один принциповий виклик – які саме аспекти перекладацької діяльності залишаються прерогативою людини? Сучасні системи нейронного машинного перекладу демонструють вражаючі результати в роботі з типовими текстами, в тому числі із складними категоріями наукових, ділових і юридичних документів. Машини здатні опанувати типові граматичні структури, базову лексику та навіть деякі стійкі фразеологічні звороти. Проте там, де принципово необхідне стилістичне чуття, інтелектуальна гнучкість, відтворення почуттів і емпатії, особливо в художньому та поетичному перекладах, тоді можливості і «здібності» машини виглядають обмеженими і неконкурентноздатними. Алгоритми, закладені в програми, можуть відтворити наявні поверхневі структурні ознаки тексту, але машина не здатна усвідомити глибинні авторські інтенції, культурний підтекст, людську гаму складних емоцій і почуттів та інші найделікатніші нюанси людської душі, що мають місце в кожному художньому творі.

Машинний переклад поетичного тексту, як правило, жертвує формою заради змісту, а саме органічне поєднання форми і змісту є суттю поезії. Л. Венуті в своєму дослідженні «Невидимість перекладача. Історія перекладу» показав, що переклад – це завжди «ідеологічний акт, в якому людина-перекладач робить свідомі вибори, відображаючи власну культурну позицію» [14]. Жодна машина на таке не здатна.

У сфері науково-ділового перекладу машина може стати ефективним помічником в обробці стандартних, типових текстів, що, безперечно, економить час і знижує витрати. Однак для складних художніх рішень, культурних і правових тонкощів або текстів із підвищеними вимогами до точності й конфіденційності роль людини-перекладача залишається незамінною.

Поряд із традиційними фаховими знаннями, вміннями і навичками сучасна підготовка перекладачів орієнтується на формування навичок критичного пост-редагування машинного перекладу як інструменту підвищення ефективності, а не заміни людської творчості.

Висновки. Проведений аналіз деяких теоретичних положень та практики художнього, поетичного, наукового і ділового перекладів дозволяє сформулювати певні висновки.

По-перше, художній переклад прозових текстів вимагає комплексного підходу до відтворення стилістичних засобів, авторського стилю, часової та культурної дистанції, специфіки діалектного мовлення та індивідуальних особливостей авторської манери викладу думок. Перекладач виступає не

просто ретранслятором мовних знаків, а повноцінним співавтором, чия художня чутливість і мовна обдарованість визначають якість кінцевого результату його праці. Жодна машина не здатна замінити гнучкий розум людини, її живого відчуття дійсності, мови і тексту.

По-друге, поетичний переклад є особливою формою міжкультурної творчості, де має місце проблема неперекладності, яка перетворюється із чинника, що іноді стримує перекладацький процес на стимул до експерименту із формою і змістом. Збереження поетичної форми там, де можливо, є і даниною літературної традиції, і механізмом культурної трансмісії, і ознакою зміцнення міжкультурних зв'язків.

По-третє, результати вдалих поетичних перекладів здатні реально збагачувати цільову поетичну культуру.

По-четверте, науково-діловий переклад потребує поєднання досконалого мовного й термінологічного рівня з глибокою фаховою компетентністю в галузі, що є предметом тексту. Знання жанрових конвенцій цільової культури є не менш важливим, ніж термінологічна точність. Окремі сфери (юридична, медична, фінансова) висувають додаткові особистісні вимоги до фахівця.

По-п'яте, спільним підґрунтям для всіх трьох різновидів перекладу є збереження функціональної еквівалентності, тобто здатності перекладеного твору справляти на читача той самий прагматичний і когнітивний вплив, що й оригінал. Вибір оптимальної стратегії у досягненні цієї мети залежить від конкретного жанру, тематики, культурного контексту та цільової аудиторії.

По-шосте, розвиток машинного перекладу не скасовує, а навпаки, підкреслює цінність глибокої теоретичної та практичної підготовки перекладача. Машина програє людині в художній чутливості, гнучкості, культурному усвідомленні, креативному рішенні, а саме це є стрижнем справжньої перекладацької майстерності.

Насамкінець, у сучасному світі перекладач виконує важливу роль посередника між культурами. Саме через переклад відбувається знайомство народів із літературою, наукою, мистецтвом та культурними традиціями інших країн.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні конкретних стратегій збереження стилістичних доміант оригіналу, розробці методологічних підходів до оцінювання якості перекладу в розглянутих жанрово-стилістичних різновидах, а також у дослідженні взаємодії людського та машинного перекладу в контексті трьох жанрів. Проблема адекватного перекладу різних типів текстів залишається актуальною та потребує подальших наукових досліджень, зокрема в сфері когнітивного перекладознавства, міжкультурної комунікації та сучасних перекладацьких технологій.

Література:

1. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця : Нова Книга, 2003. 448 с.
2. Кочур Г. Третє відлуння : поетичні переклади. Київ : Рада, 2000. 320 с.
3. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів : Вид-во Львівського університету, 1989. 216 с.
4. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. Львів : Вища школа, 1983. 175 с.
5. Еко У. Сказати майже те саме. Досвід перекладу. Харків : Фоліо, 2026. 480 с.
6. Вальтер Б. Завдання перекладача. Вибране. Львів : Літопис, 2002. С. 23-38.
7. Šarčević S. New Approach to Legal Translation. The Hague : Kluwer Law International, 1997. 308 p.
8. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця : Нова книга, 2018. 564 с.
9. Newmark P. Approaches to Translation. London : Prentice Hall, 2019. 284 p.
10. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ : Юніверс, 2003. 280 с.
11. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. Київ : Либідь, 2007. 248 с.
12. Енциклопедія перекладознавства. За ред. О.А.Кальниченка та Л.М.Черноватого. Том 2. Вінниця : Нова книга, 2020. 276 с.
13. Пушик Н. В., Зубрицький Р. Я. Особливості перекладу каламбурів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія (2022). № 58. С. 309-312.
14. Venuti L. The Translator's Invisibility: A History of Translation. London : Routledge, 1995. 353 p.

References:

1. Korunets', I. V. (2003). *Teoriya i praktyka perekladu (aspektnyy pereklad) [Theory and practice of translation]*. Vinnytsya : Nova Knyha [in Ukrainian].
2. Kochur, H. (2000). *Tretye vidlunnnya : poetychni pereklady [The Third Echo]*. Kyiv : Rada[in Ukrainian].
3. Zorivchak, R. P. (1989). *Realiya i pereklad (na materialy anhlomovnykh perekladiv ukrayins'koyi prozy) [Realia and Translation (Based on English-Language Translations of Ukrainian Prose)]*. L'viv : Vyd-vo L'vivs'koho universytetu [in Ukrainian].
4. Zorivchak, R. P. (1983). *Frazeolohichna odynytsya yak perekladoznavcha katehoriya [Phraseological Unit as a Translation Studies Category]*. L'viv : Vyshcha shkola [in Ukrainian].
5. Eko, U. (2026). *Skazaty mayzhe te same. Dosvid perekladu [To Say Almost the Same Thing. Experiences in Translation]*. Kharkiv : Folio [in Ukrainian].
6. Val'ter, B. (2002). *Zavdannya perekladacha [The Task of the Translator]*. Vybrane. L'viv : Litopys [in Ukrainian].
7. Šarčević, S. (1997). *New Approach to Legal Translation*. The Hague : Kluwer Law International.
8. Karaban, V. I. (2018). *Pereklad anhlivs'koyi naukovoї i tekhnichnoї literatury: leksychni, terminolohichni ta zhanrovo-stylistychni trudnoshchi [Translating English Scientific and Technical Literature: Lexical, Terminological, and Genre-Stylistic Challenges]*. Vinnytsya : Nova knyha [in Ukrainian].
9. Newmark, P. (2019). *Approaches to Translation*. London : Prentice Hall.

10. Koptilov, V. V. (2003). *Teoriya i praktyka perekladu [Theory and Practice of Translation]*. Kyiv : Yunivers [in Ukrainian].
11. Cherednychenko, O. I. (2007). *Pro movu i pereklad [About language and translation]*. Kyiv : Lybid' [in Ukrainian].
12. Kal'nychenka, O.A. & Chernovatoho, L.M. (Ed.). (2020). *Entsyklopediya perekladoznavstva [Encyclopedia of Translation Studies]* (Vols. 2). Vinnytsya : Nova knyha [in Ukrainian].
13. Pushyk, N. V. & Zubryts'kyy, R. Ya. (2022). Osoblyvosti perekladu kalamburiv [Peculiarities of translation of puns]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiya – International Humanitarian University Herald. Philology*, 58, 309-312 [in Ukrainian].
14. Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London : Routledge.

Дата першого надходження статті до видання: 11.05.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.05.2026